

PAJORIN KLÁRA

Az eszményi humanista könyvtár

Angelo Camillo Decembrio könyvtárideálja és Mátyás király könyvtára

A Corvin Mátyást dicsőítő irodalmi művek között kiemelkedő fontosságú a firenzei Naldo Naldi *De laudibus augustae bibliothecae ad Matthiam Corvinum* című panegyricusa,¹ amely a király egyik legfontosabb alkotásának, híres könyvtárának állított emléket. Mindaz, ami a szakirodalomban az egykori könyvtárról és állományáról olvasható, túlnyomórészt ebből származik. Az alábbiakban egy humanista irodalmi forrással hasonlítom össze, néhány új szempontot nyújtok a Naldi-mű hitelességének kérdéséhez, és a Corvina-könyvtár jelentőségére mutatok rá. Úgy tűnik, hitelt adhatunk azoknak a már ismert, de nem eléggé komolyan vett humanista laudációknak, amelyek a Corvina kivételes jelentőségére hívják fel a figyelmet.

Mint ismeretes, Naldo Naldi (1436–1513), aki Marsilio Ficino barátja, a firenzei neoplatonikus akadémia tagja volt,² a pármai Taddeo Ugoletónak Mátyásról szóló dicshimnuszai nyomán határozta el, hogy dicsérő költeményt ír a királyi könyvtárról. Ugoletto 1477-től Mátyás törvénytelen fiát, Corvin Jánost tanította Budán. Miután befejezte az oktatást, a király könyvtára vezetésével bízta meg őt. Ugoletto ekkor könyvbeszerző útra indult, melynek fő állomása Firenze volt.³ Itt találkozott Naldival, aki a tőle hallottak alapján lelkesült föl Mátyás király és az „augusta bibliotheca” iránt, és határozta el műve megírását.⁴ Naldi így ír erről: „Taddaeus Ugolettus ...cumque hic multa de Te Rege sapientissimo, deque Tua divina virtute, multis audientibus, multis assentientibus, praedicaret; tum ... arsi cupiditate incredi-

¹ NALDIUS, Naldus: *De laudibus augustae bibliothecae*. In: BELIUS, Matthias: *Notitia Hungariae Novae Historico Geographica*. Tom. 3, Viennae Austriae, Petrus Ghelen, 1737. 589–642.; CSAPODI, Csaba: *Bibliotheca Corviniana*. Bp., Magyar Helikon – Corvina, 1981. 62.

² Életéről és műveiről bővebben I. NALDIUS, Naldus: *Epigrammaton liber*. Ed. Alexander PEROSA. Bp., Egyetemi nyomda, 1943. III–VIII. /Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum/; GRANT, W. Leonard: *The Life of Naldo Naldi*. = *Studies in Philology* (60.) 1963. 606–617.

³ Életéről és munkásságáról bővebben I. RIZZI, Fortunato: *Un umanista ignorato Taddeo Ugoletto*. = Aurea Parma, 1953. Fasc. I–II, 1–17, 79–90; CIAVARELLA, Angelo: *Un editore ed umanista filologo Taddeo Ugoletto detto Della Rocca*. = *Archivio Storico per le provincie parmensi, serie quarta*, (9.) 1957. 133–173.

⁴ PAJORIN Klára: *L'educazione umanistica e Mattia Corvino*. In: *Matthias Corvinus and the Humanism in Central Europe*. Ed. Tibor KLANICZAY, József JANKOVICS. Bp., Balassi Kiadó, 1994. 185–192. /„Studia Humanitatis”, 10./ – (Az augusta szó jelentéséről I. MIKÓ Árpád: *Stories of the Corvinian Library*. In: *Uralkodók és corvinák. Potentates and Corvinas. Anniversary Exhibition of the National Széchényi Library... 2002*. Ed. Orsolya KARSAY. Bp., Országos Széchényi Könyvtár, 2002. 139.)

bili, ut ea, quae ille de Te ... memorasset, heroico carmine litteris mandarem.”⁵ Megemlíti azt is, hogy Mátyás a Firenzében készült kódexek emendálásával bízta meg őt;⁶ a felkérést nyilván Ugoletto közvetítette. Az utóbbi firenzei időszámítás⁷ szerint 1489. január végén készült visszatérni Budára. Ezt onnan tudjuk, hogy Bartolomeo Fonzió ez év január 30-án levelet írt Mátyásnak, amelyben dicsőítette a király műveltségpártolását, és értesítette őt, hogy Taddeóval könyveket küld, hogy azok helyet kapjanak „a földkerekség legnemesebb könyvtárában”.⁸ A levélből az is kiderül, hogy Fonziót és a többi firenzeit is Ugoletto lelkesítette fel Mátyás kultúrapártolása iránt.⁹ Úgy tűnik, Ugoletto nemcsak Mátyás kiválóságáról győzte meg a firenzei humanistákat, hanem segítséget is kért tőlük a budai könyvtár gyarapításához. Naldi szövege is arról árulkodik, hogy Mátyás kulturális követe széles körű propagandamunkát végzett. Valószínű, hogy a Ficinóval és neoplatonikus körével való kapcsolatok¹⁰ szorosává válása, a firenzei könyvküldemények gyakori érkezése stb. is Ugoletónak ezzel a firenzei útjával és a Corvina-könyvtár létrehozatalával függ össze.

Naldi művét, amely 1488–1490 között keletkezett,¹¹ Karsay Orsolya teljességre törekvő tanulmányban elemezte,¹² itt csupán néhány mondatban idézem fel a tartalmát. A panegyricus négy könyvből áll, és egy prózában írt ajánlólevél előzi meg. A 2–4. könyv a könyvtár épületéről, berendezéséről és állományáról szól. Az első könyv a király és felesége, Aragóniai Beatrix, valamint Mátyás törvénytelen fia és örököse, Corvin János magasztalását tartalmazza, majd a „Jupiterhez méltó”¹³ budai palotáról szól. A 2. könyv a könyvtár görög nyelvű állományát, a 3. könyv a latin nyelvű könyveket mutatja be, a 4. könyv az elengedhetetlenül szükséges

⁵ NALDIUS: *i. m.* [1. jegyz.], *Epistola ... ad Matthiam Corvinum*. 595.

⁶ Vö. „... in emendandis voluminibus, Tuo iussu, e scriptis occupamur”. (Uo., 596.)

⁷ A firenzei év márciussal kezdődött. Bővebben l. PÖCS Dániel: *Mátyás király hatalmi reprezentációja és Firenze az 1480-as években*. A Didymus-corvina címlapjának értelmezése és a kódex helye a királyi könyvtár tematikájában. Doktori disszertáció. Kézirat. Bp., 2003. 14. l. 25. jegyz.

⁸ „in ista bibliotheca totius orbis terrarum nobilissima” (FONTIUS, Bartholomaeus: *Epistolarum libri III*. Ed. Ladislaus JUHÁSZ. Bp., 1931, no. 11, 36, 12. sor. /Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum./ – Budára küldött műveit l. CSAPODI: *i. m.* [1. jegyz.], 70. – Fontiusról l. CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára: *Bartholomaeus Fontius. Újabb adalékok magyarországi kapcsolataihoz és Poétikája*. = MKsz 1978. 38–42; DANELONI, Alessandro: *Sui rapporti fra Bartolomeo della Fonte, János Vitéz e Péter Garázda*. In: *L'eredità classica in Italia e Ungheria fra tardo Medioevo e primo Rinascimento*. Ed.: Sante GRACIOTTI, Amedeo DI FRANCESCO. Roma, „il Calamo”, 2001. 293–309.

⁹ Vö. FONTIUS: *i. m.* [8. jegyz.], 35., 3–4. sor.

¹⁰ Bővebben l. HUSZTI József: *Platonista törekvések Mátyás király udvarában*. Pécs, 1925. /Klny. Minerva, 1924–1925./

¹¹ PAJORIN Klára: *Humanista irodalmi művek Mátyás király dicsőítésére*. In: *Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*. Szerk. RÁZSÓ Gyula, V. MOLNÁR László. Bp., Zrínyi kiadó, 1990. 350.

¹² KARSAY Orsolya: *A fenséges könyvtár dicsérete*. = MKsz (107.) 1991. 316–324; l. még Uő.: *Uralkodók és corvinák, i. m.* [4. jegyz.], 44–47.

¹³ „... haec Iove digna ... omnia” (NALDIUS: *i. m.* [1. jegyz.], 611., 445–446. sor).

Biblia mellett a legfontosabbaknak vélt ókori keresztény szerzők műveit soroztatja fel. A 4. könyv végén a „műzsák lakóhelyéről”, vagyis a budai palota kertjéről és a paroszi márvány és ezüst kettős szökőkútról olvashatunk.

Naldi a királyi család dicséretéhez a legismertebb panegyricus-toposzokat használta föl; a „legbölcsebb” és „legműveltebb” Mátyás jellemvonásai megegyeznek az ókori panegyricusok fejedelmeinek tulajdonságaival.¹⁴ Kiváló irodalmi műveltséggel rendelkezik, és e téren fia sem marad el mögötte. Sőt arról is értesülünk, hogy Corvin János Ugoletótól teljes humanista képzést kapott, görögül is kiválóan megtanult.¹⁵ Ezek alapján a görög részleget tartalmazó könyvtár birtoklására apjánál is alkalmasabbnak látszott. Csapodi Csaba arra mutatott rá, hogy Naldi könyvtármagasztalásának egyik célja az volt, hogy Corvin Jánost a könyvtár társtulajdonosává tegye.¹⁶ Ez azért figyelemre méltó, mert mint köztudott, Mátyás élete utolsó éveiben rendkívüli erőfeszítéseket tett azért, hogy halála után feleségével, Beatrixszal szemben törvénytelen fiának biztosítsa trónját. Mátyáshoz és fiához hasonlóan Naldi a királynét, Beatrice d’Aragonát is magasztalja, de művéből nyilvánvalónak látszik, hogy Corvin Jánost tekintette Mátyás jövődó utódának. Sőt azt a látszatot kelti, hogy Corvin János a király legitim házasságából való: „Coniugis ingenium postquam quaesivit, et artem / Vt bene cuncta sibi cedant, bene cuncta gerantur. / Coniuge de tali, qualis concessa fuisset / Munere divino, natum sic deinde Ioan-nem / Erudit in patrias urbes, hominesque regendos”¹⁷

Mint láttuk, Fonzio szuperlatívuszban említette Mátyás bibliotékáját, Naldi pedig arról ír, hogy nincs nála külön. Művében csak ókori könyvtárakat említ, így pl. a Philoztratosz Philaladelphusét, a Peiszisztratoszét, az Eumenészét, a Mithridatész Ponticusét, a rómaiak közül a Lucullusét, a Iulius Caesarét, az Asinius Pollióét,¹⁸ kortárs könyvtárakat nem. A humanista könyvtár ismerveinek megfogalmazásához azonban nem volt nagy szüksége ókorismeretére. Úgy tűnik, műve vezérfonalául elsősorban egy kortárs művet követett: Angelo Camillo Decembrio *De politia litteraria* című dialógusának könyvtárleírását vette figyelembe.

Angelo Camillo Decembrio (1415 körül–1467 után), a híres humanista, Uberto Decembrio fia, valamint Pier Candido Decembrio öccse, az 1440-es években Ferrarában lett orvosdoktor. Tanulmányai közben Guarino iskoláját látogatta, és a legtevékenyebb alakja volt a Leonello d’Este udvarában létrejött humanista körnek. 1451-től 1458-ig, majd 1466–1467-ben ismét Ferrarában tartózkodott.¹⁹ Fő mű-

¹⁴ Ezekről bővebben I. BORN, K.: *The Perfect Prince According to the Latin Panegyrists.* = Am. Journ. Philol. (55.) 1934. 20–35.

¹⁵ Vö. NALDIUS: *i. m.* [1. jegyz.], 609., 352–360. sor.

¹⁶ CSAPODI Csaba: *Il problema dell’ autenticità di Naldo Naldi /Contributo alla critica delle fonti della Biblioteca Corviniana.* = Acta Litteraria Academiae Scientiarum Hungaricae, (6.) 1964, 174.

¹⁷ NALDIUS: *i. m.* [1. jegyz.], 607., 256–261 sor.

¹⁸ L. uo., 634–635., 205–206. sor.

¹⁹ Bővebben I. VITI, Paolo: *Decembrio, Angelo Camillo.* In: *Dizionario Biografico degli Italiani*, 33, Roma, 1987. 483–488; DECEMBRIO, Angelo Camillo: *De politia litteraria.* Hrsg. von Norbert WITTEN. München–Leipzig, Saur, 2002. 7–10. /Beiträge zur Altertumskunde, 169./

vében, a *De politia litteraria* című enciklopédikus könyvében (1447–1464), melyet 1464-ben II. Pius pápának ajánlott, dialógus formában ábrázolta Leonello és Guarino akadémiajának kulturális életét, irodalmi beszélgetéseit, vitáit. Prologusában fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy művének nincs köze a görög polishoz, hanem a csiszoltságról, illetve a csiszoltan írásról szól: „non a poli civitate, Graeca derivatione, sed a nostris, hoc est a poliendo seu polite scribendo appellare libet.”²⁰ A „politia litteraria” – mint könyve egésze sugallja – humanista, vagyis a humanisták által előnyben részesített irodalomban szerzett csiszoltságot, műveltséget jelent. Decembrio önálló fejezetet szentelt művében a könyvtár „modus”-ának és „ordo”-jának.²¹ Az előbbi szó az állomány nagyságára, a könyvek számában való mértéktartásra, az utóbbi a könyvtár helyére, a könyvek tartalmára és küllemére, a tárolás és az őrzés módjára vonatkozik.²²

Megfogalmazásaiban Naldi nem merített Decembrio könyvtárleírásából, de számos hasonlóság fedezhető fel műve és a *De politia litteraria* között. Mind Decembrio, mind Naldi könyvtárleírásában először a könyvtár helyéről, kialakításáról, a könyvek elhelyezéséről és védelméről olvashatunk. Decembrio szerint a könyvtárnak rejtett helyen,²³ Naldi szerint az épület belsejében kell lennie.²⁴ Egyikük sem szól a helyiségek számáról, így csak egyet képzelhetünk el, jöllehet Bonfini és Oláh Miklós kettőt említ.²⁵ Mindkét szerzőnél üveglablakok védik a könyveket a portól, a budai könyvtár ablakai színesek.²⁶ Decembrio Pliniust idézi, aki a hálószoza előtt levő („ante cubiculum”) könyvtárt említ, bár nem ezt tekinti az olvasás ideális helyének.²⁷ Naldi könyvtártermének mélyén aranytakaróval borított heverő van, melyen a király kényelembe helyezkedhet.²⁸ Decembrio megkülönböztet privát és közkönyvtárt. Az előbbiben a könyveket fiókos ládákban („armulis”) vagy szekrényben őrzik, ahonnan egyenként veszik ki és teszik vissza őket olvasás

²⁰ Idézi VITI: *i. m.* [19. jegyz.], 485; a politia fogalmáról l. még DECEMBRIO: *i. m.* [19. jegyz.], 47–52.

²¹ „Qui modus ordoque servandus in curanda poliendaque bibliotheca, deinde quo pacto struenda, scilicet qui libri in ea ex Latinis et Graecis opportuni, ac primo de metricis auctoribus, inter quos de Virgilio praecipua mentio, ac Tullio officiorum atque Salustio per Leonellum.” DECEMBRIO: *i. m.* [19. jegyz.], 148., 27–30. sor.

²² BALSAMO, Luigi: *Angelo Decembrio e la cultura del principe*. In: *La corte e lo spazio*. Ferrara estense. A cura di Giuseppe PAPAGNO e Amedeo QUONDAM. Roma, Bulzoni, 1982, 660. /Centro studi „Europa delle Corti”/Biblioteca del Cinquecento 17./

²³ „... bibliothecam in secretiore domus parte habere par est.” (DECEMBRIO: *i. m.* [19. jegyz.], 150., 16–17 sor.)

²⁴ NALDIUS: *i. m.* [1. jegyz.], 611., 1–2. sor.

²⁵ BALOGH Jolán: *Die Anfänge der Renaissance in Ungarn. Matthias Corvinus und die Kunst*. Graz, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1975. 66.

²⁶ Vö. DECEMBRIO: *i. m.* [19. jegyz.], 150., 4–5 sor; NALDIUS, *i. m.* [1. jegyz.], 612., 5–6. sor.

²⁷ „... bibliothecam ... cuiusmodi apud Plinium minorem ante cubiculum deprehenditur, qua quidem lectitandos magis libros, ut ipse ait, quam legendos includeret.” (DECEMBRIO: *i. m.* [19. jegyz.], 150., 15.)

²⁸ Vö. NALDIUS: *i. m.* [1. jegyz.], 612., 8–9. sor.

céljából.²⁹ Az utóbbiban – ilyen a szerzetesi könyvtár – a könyveket polcokon sorban – „tanquam catenatos servos”³⁰ – helyezik el. Mátyás könyvtárának három falán hármas osztatú, aranylevelekkel és drágakövekkel ékes könyvszekrények állnak,³¹ ezeken arannyal átszőtt bíbor függönyök védik a könyveket a por ellen. A könyvszekrények alatt ládákból őrzik azokat a kódexeket, amelyek fönt nem fértek el.³²

Mint a ránk maradt példányok is igazolják, a Corvina-könyvtárban túlnyomórészt pazar kiállítású könyveket őriztek. Az ideális könyvtár fontos követelménye volt, hogy a kódexek tudós másoló munkái és gyönyörűek legyenek. Angelo Decembrio, Leonello d’Este szájába adva a szavakat, így ír erről: „bibliothecae poliendae non omittenda, ut libri quam pulcherrimi sint, et aptissima librarii manu descripti”.³³ Mátyás könyvei mind a szépség, mind a helyes szöveg kívánalmának megfeleltek. Decembrio a könyvek kötéséről is nyilatkozik. Helyesli, ha a könyveket bíborba, selyembe, aranyba és gyöngyökbe öltöztetik, mivel úgy véli, hogy sokakat a könyvek szépsége csábít az olvasásra, ahogy a katonát is bátrabbá teszi a díszes szerzőszám.³⁴ Jól tudjuk, hogy a corvina-kódexek kötése is megfelelt a „politia litteraria” kivételesen magas igényeinek. Igaz, gyönggyel és arannyal díszített kötésűek nem maradtak fenn – ezek lehettek a legelsőek, amelyek a hajdani könyvtárból elvesztek.

A corvinák díszes kiállításával kapcsolatban olykor az a gyanú merül fel, hogy a dilettáns Mátyást a könyvek tartalma helyett inkább azok anyagi értéke érdekelt. Ezzel kapcsolatban érdemes megfontolni és a Biblioteca Corvinianára vonatkoztatni Armando Petrucci figyelmeztetését, amely szerint Nápolyban az Aragóniaiak udvari könyvtárát nem elszigetelten, egymagában, hanem az itáliai más hasonló könyvtárakkal összehasonlítva szabad csak vizsgálni.³⁵ Petrucci rámutat, hogy a 15. század 40-es és 70-es éve között az itáliai privát, fejedelmi könyvtárak (pl. a milánói Sforza-, a cesenai és a rimini Malatesta-, valamint az urbinói Montefeltre-könyvtár) és a római pápai könyvtár, amelyeket „állami könyvtáraknak” („biblioteche di Stato”) nevez, a humanizmus szellemében formálódtak át, és pontokba foglalja e könyvtárak közös jellemzőit. A közös ismérvek³⁶ általában Mátyás könyvtárát

²⁹ Vö. DECEMBRIO: *i. m.* [19. jegyz.], 149., 33–35. sor.

³⁰ Uo., 150., 2. sor.

³¹ „Arte laboratum, fului splendentibus auri / Bractea, quod pinxit foliis, tenuisque refulsit / Auratis: haec facta quidem pretiosa, metallis” (NALDIUS: *i. m.* [1. jegyz.], 612., 17–20. sor).

³² L. uo., 599., 612. sor.

³³ DECEMBRIO: *i. m.* [19. jegyz.], 151., 12–13. sor.

³⁴ „Sunt enim qui libros purpura, serico, margaritis, auroque vestiant. Nam librorum pulchritudo ad legendum plerosque magis invitatur, uti decora militem armamenta animosiores efficiunt”. (Uo., 151., 25–27. sor.)

³⁵ „In realtà la biblioteca palatina dei re aragonesi di Napoli non può e non deve essere studiata a sé, in totale isolamento rispetto alle altre consimili e analoghe istituzioni librerie che caratterizzavano nel medesimo periodo la realtà culturali delle altre città e regioni italiane e degli altri stati mediterranei.” (PETRUCCI, Armando: *Biblioteca, libri, scritture nella Napoli aragonese*. In: *Le biblioteche nel mondo antico e medievale*. A cura di Guglielmo CAVALLO. Roma–Bari, Laterza, 1988. 190.)

³⁶ L. uo., 191–192.

is jellemzik. Közéjük tartozik „az új, a humanista luxusra jellemző kéziratok túlsúlya, amelyeket gazdag díszítések és kötések ékesítenek”.³⁷ Mátyás ízlése tehát nem különbözik a kultúra élén álló itáliai fejedelmekétől. A Corvina-könyvtár tudományos szempontból is megfelelt a „politia litteraria” követelményeinek. Plinius-kódexéről (Cod. Vat. Lat. 1951) pl. megállapították, hogy „korának legjobb szövegváltozatát tartalmazza”, és ez bizonyítja Mátyás könyvtárának filológiai értékét.³⁸

A továbbiakban Decembrio és Naldi az egyes szerzők felsorolásával és rövid méltatásával bemutatja a könyvtár állományát. Decembrio a római szerzőkkel kezdi a katalógusát, ezután következnek a görögök, Naldi ezeket fordított sorrendben tárgyalja. A harmadik csoportot Decembriónál is ókori keresztény szerzők, az egyházatyák és Lactantius alkotják. Az egyes szerzők sorrendjében és értékelésében a két leírás sok hasonlóságot mutat. Mind a görög, mind a római szerzők bemutatása a költőkkel kezdődik, majd a prózairók következnek. Elmondható, hogy a szerzők személye és művei kiválasztásához, valamint bemutatásuk sorrendjéhez Naldi humanista előde katalógusát vette alapul, amelyből egyes szerzőket elhagyott, illetve másokkal cserélt fel. A görögök élén pl. Decembriónál az első helyért Homérosz és Muszaiosz verseng. Az utóbbit Naldi a harmadik helyre tette, mivel ő Hermész Trismegistossal indította katalógusát. Ezután mindkét szerzőnél a többi nagy költő, a tragédiaírók és a filozófusok következnek, kisebb-nagyobb sorrendi változtatásokkal. Apollóniosz, Aiszóposz, Diogenész Laertiosz csak Decembriónál, más szerzők (Orpheusz, Nikandrosz, Szapphó, Theophrasztosz, Démoszthenész, Aiszkhinész, Iszokratész, Héródianosz, Diodórosz Siculus)³⁹ csak Naldinál szerepelnek. Ez utóbbiak művei, Szapphó, Nikandrosz, valamint a már Decembriótól is említett Alkaiosz kivételével a fennmaradt Corvin-kódexek között ma is fellelhetők.⁴⁰

A görögökéinél jobban hasonlítanak egymásra a római szerzők katalógusai, amelyeknek az elején sorrendben a következő megfeleléseket találjuk: Vergilius–Vergilius, Terentius–Ovidius, Ovidius–Terentius, Horatius–Plautus, Iuvenalis–Iuvenalis, Plautus–Horatius, Statius–Statius. A továbbiakban Decembrio Tibullust, Catullust, Martialist, Claudianust, Propertius helyezi el ideális könyvtárában, ezeket – Martialis és Claudianus kivételével – Naldi is feltünteti, hozzájuk adva még Lucanust, Silius Italicust, Valerius Flaccust, Lucretius, Calpurnius, akik viszont

³⁷ Vö. uo., 191.

³⁸ GESZTELYI Tamás: *A Korvin-könyvtár Plinius-kódexe, avagy hogyan készült egy humanista szövegkiadás.* = Könyv és könyvtár (22–23.) 2000–2001. 24. – A kódex miniátoráról I. BUSSI, Angela Dillon: *La miniatura per Mattia Corvino: certezze e problematiche con particolare attenzione a quella fiorentina, a Bartolomeo di Domenico di Guido, a Mariano del Buono.* In: *Nel segno del corvo. Libri e miniature della biblioteca di Mattia Corvino re d'Ungheria (1443–1490).* Ed. Paola DI PETRO LOMBARDI, Milena RICCI. Modena, IL Bulino, 2002. 106–107.

³⁹ Decembriónál viszont Diodórosz Peripateticus szerepel.

⁴⁰ L. CSAPODI: *i. m.* [1. jegyz.], 37., no. 5; 55., no. 96; 45., no. 44; 61., no. 135 (a fennmaradt példányban a mű fordítója Bonfini); 70., no. 180.

Decembriónál hiányoznak. A latin prózaírók élén mindkét szerzőnkél Cicero áll, majd a történetírók következnek, elsőként Livius. Csaknem ugyanazok szerepelnek mindkét katalógusban, de Decembrio itt hárommal (Florus és Cornelius Nepos, valamint a latinra fordított Plutarkhosz) többet sorol fel, Naldi viszont tőle eltérően a XII táblás törvényeket is megemlíti Mátyás könyvtárából. A harmadik csoportban mindkét szerző a Biblia mellett a legismertebb ókori keresztény szerzőkről ír. Naldi átveszi a Decembriótól felsorolt auktorokat (Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Lactantius), és két egyházatyával (Gregorius, Basilius) egészíti ki jegyzéküket.

Ha ezek után még kétségeink volnának, hogy Naldi valóban Decembrio könyvtárkatalógusának sorrendjét követte, egy érdekes tény segíthet eloszlatni gyanakvásunkat. A legismertebb antik szerzőket tartalmazó katalógusban Naldi feltűnő módon nem említi Pliniust és a *Historia Naturalist*. Decembrio a római prózaírók közül külön fejezetben tárgyalta az erkölcsfilozófusokat, és híres művével együtt ott említette Pliniust.⁴¹ Naldi ezt a részt ebben a formában nem követte, csupán szemelgetett belőle. Három szerzőt vett ki innen (Varro, Macrobius, Seneca), és a prózaírók közé, az élen levő Cicero után helyezte el őket. A többieket mellőzte, köztük Pliniust is, ami véletlenül történhetett. Plinius természetesen nem hiányzott Mátyás könyvtárából; példa erre a fentebb említett vatikáni kódex.

Naldi katalógusából hiányoznak a nemzeti nyelvű könyvek, amelyeket Decembrio külön alfejezetben tárgyalt. Mint írta, ezek legfeljebb öregasszonyoknak és gyermekeknek lehetnének olvasmányai a téli éjszakákon,⁴² de az ő könyvtárában nem kaphatnak helyt, még Dante, Petrarca, Boccaccio művei sem. De távol tartandók Decembrio könyvtárától Petrarca és Boccaccio latin nyelvű könyvei is (Dante latin műveit nem említi), mint írja, ezeket máshol kell elhelyezni.⁴³ Mint láttuk, pontos szövegük, pazar kiállításuk is megkülönböztette a humanista könyvtár kódexeit másfajta kötetektől. Azok a tartalmi és külső ismérvek, amelyek a korvinákat is jellemezték, újabb érv lehet Csapodi Csaba bizonyítékaihoz arról, hogy a budai királyi palotában 1686-ban talált gyűjtemény, amely középkori, túlnyomórészt vallásos könyveket, kevésbé szép kiállítású kódexeket stb. tartalmaz, nem a Corvina-könyvtárban, hanem máshol volt elhelyezve.⁴⁴

A két leírás alapján megfogalmazhatjuk, mi jellemzi a humanista könyvtárt. Az ideális humanista könyvtár csak ókori műveket őrzött. Felölelte a pogány görög–latin ókor irodalmi és tudományos alkotásait, de azonos rangú hely illette meg benne az ókori görög–latin keresztény szerzőket, a patrisztika nagyjait is, és nem hiányozhatott belőle a Biblia. Kimaradt belőle viszont a teljes középkor – minden anonim és neves szerzőjével, minden vallásos, teológiai és világi témájú köny-

⁴¹ L. DECEMBRIO: *i. m.* [19. jegyz.], 164–166.

⁴² „...eos libros ... quos apud uxores et liberos nostros nonnunquam hybernis noctibus exponamus.” (Uo., 163., 14–15. sor.)

⁴³ Vö. uo., 164., 6–9. sor.

⁴⁴ CSAPODI Csaba: *A budai királyi palotában 1686-ban talált kódexek és nyomtatott könyvek.* Bp., MTA, 1984. 5–9, 43–57, 81–82.

vével együtt. Olyannyira, hogy Naldinál a saját művével egyetlen kortárs humanista szerző sem szerepel benne. Neves humanisták, mint pl. Ambrogio Traversari, Angelo Poliziano vagy Marsilio Ficino csak görög művek fordítóiként jelennek meg. Más kérdés, hogy Firenze nagyjai ezt a szempontot később nem vették figyelembe, saját műveiket is lemásoltatták, fejedelemhez méltó díszbe öltöztették, és elküldték, hogy a Corvinában kapjanak helyet.

A két humanista könyvtárleírás hasonlósága újra felveti a Naldi-mű hitelességének kérdését. Naldi tudomásunk szerint nem járt Magyarországon, ennek ellenére művét a kutatók sokáig kétségtelen hitelességű forrásként használták. Csapodi Csaba, akinek a corvina-kutatás a legtöbbet köszönhet, a hitelesség kérdését önálló cikkben vizsgálta, s arra a következtetésre jutott, hogy a túlzó dicséretek leszámítva, Naldi adatai megbízhatóak.⁴⁵ Véleménye azon a feltételezésen alapult, hogy Ugoletto, aki a mű megírására biztatta firenzei barátját, részletes tájékoztatást is nyújtott neki a könyvtár épületéről és állományáról. Karsay Orsolya ezt megkérdőjelezte,⁴⁶ és Mikó Árpád is kétségbe vonta a Naldi-mű hitelességét. Úgy vélte, hogy Naldi panegyricusával „nem hexameterekbe szedett könyvtárkatalógus hagyományozódott ránk, hanem az ideális könyvtár retorizált listája”.⁴⁷ Azzal érvelt, hogy Sappho költeményeinek önálló gyűjteménye nem maradt fenn az utókor számára, a 12. században látták őket együtt utoljára, és a ma ismert versek töredékeit később gyűjtötték össze más szerzők idézeteiből és papiruszleletekből. Budán őrzött műve tehát éppúgy rétorikai fikció, mint az, hogy a könyvtár Alkaiost is birtokolta.⁴⁸

Naldi művét egyáltalán nem tekinthetjük könyvtárkatalógusnak, márcsak azért sem, mert Mátyás halálakor még korántsem volt együtt a könyvtár állománya, de úgy vélem, nem nevezhető az ideális könyvtár retorizált listájának sem. Annak ellenére, hogy nem járt Magyarországon, Naldi a könyvtárt illetően meglehetősen tájékozottnak látszik. Úgy tűnik, hogy azok a fent idézett könyvek, amelyeket csak ő említ, valóban fellelhetők voltak Mátyás könyvtárában. Hermész Triszmegisztoosz, mint láttuk, Decembrio katalógusában nem szerepelt, mivel a *De politica litteraria* keletkezése tájt alig volt ismert. A *Corpus Hermeticumot* Marsilio Ficino 1463-ban fordította le⁴⁹, s feltehetően később Mátyás könyvtárába is jutott belőle, mivel abban Ficino legtöbb – akár az összes – műve benne lehetett. Így tartalmazhatta a könyvtár Orpheuszt is, vagyis az *Orphei hymnit*, Ficino fiatalkori fordítását.⁵⁰ E két művet ismerte Ioannes Pannonius is, Ficino *Theologia Platonica*jának magyar

⁴⁵ CSAPODI: *i. h.* [16. jegyz.], 173.

⁴⁶ KARSAY: *i. h.* [12. jegyz.], 319.

⁴⁷ MIKÓ ÁRPÁD: *Uralkodók és corvinák.*, *i. h.* [4. jegyz.], 139.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ KRISTELLER, Paul Oskar: *Supplementum ficinianum*. Vol. 1. Florentiae Olschki, 1937. rist. 1973. CXXIX.

⁵⁰ Uo., CXLIV–CXLV.

bírálója, aki a kritizált művet Budán látta.⁵¹ Hihető az is, hogy a királyi könyvtár Héródiános művét is őrizte, mint Naldi írja, Angelo Poliziano fordításában.⁵² Poliziano szintén felajánlotta szolgálatait Mátyásnak, görögből kívánt fordítani,⁵³ és elküldte a saját műveit Budára, de mások alkotásaival is gyarapította a királyi könyvtárt. Ismert az a jegyzék, amely arról tudósít, hogy 1489-ben tizenkilenc könyvet küldött Mátyásnak.⁵⁴ Naldi művében – a Decembrióéval ellentétben – Calpurnius is szerepel. Értesülését magától Ugoletótól kellett szerezze, Calpurnius *Bucolicáját* ugyanis Germániában Ugoletó találta meg, és később – Nemesios művével együtt – lefordította és nyomtatásban is megjelentette.⁵⁵ Volt Mátyásnak Silius Italicus-kódexe is,⁵⁶ a mellett a nyomtatott példány mellett, melyet 1471-ben kiadója, Pomponio Leto küldött el Budára.⁵⁷ Ami a Naldi leírta könyvek többségét illeti, ismeretük a humanista műveltség nélkülözhetetlen feltétele volt, így Mátyás könyvtárából sem hiányozhattak. A könyvtár sok olyan művet is őrzött, mely a legkiválóbb tudósoknak is kivételes ingyencséget jelentett. Olyan szerzőkről is tudunk, akiknek a műve – az egyetlen corvina-példányával együtt – elveszett. Szavahihető, tudós humanisták (Cuspinianus, Brassicanus) látták hajdan a Corvina-könyvtárban ezeket a ma már nem létező műveket.⁵⁸ De tudunk olyan könyvet – jóllehet ezt Naldi nem említi – , Héliodórosz regényét, amely egyedül egy corvinában őrződött meg.⁵⁹ Konsztantinosz Porphürogenetosz *De cerimonia* ugyancsak egy corvinában maradt fenn.⁶⁰ Ezeket figyelembe véve, nem kell okvetlenül megkérdőjeleznünk Naldi állításait, akkor sem, ha a tőle említett szerzőknek egyáltalán nem maradt fenn könyve. Nem lehetetlen például, hogy a XII táblás törvényekből a Corvina-könyvtárban létezett valamilyen összeállítás, jóllehet ilyet a 15. szá-

⁵¹ Vö. Ficinónak szóló levelével, újraközölve: PAJORIN Klára: *Ioannes Pannonius e la sua lettera a Marsilio Ficino*. = Verbum. Analecta neolatina (1.) 1999. 68.

⁵² Példánya Bonfini fordításában maradt fenn. L. 40. jegyz.

⁵³ Mátyáshoz szóló episztoláját l. *Analecta nova ad historiam renaissance in Hungaria litteraria spectantia*. Ed. Eugenius ÁBEL, Stephanus HEGEDŰS. Bp., 1903. 423–426.

⁵⁴ TELEKI József: *A Hunyadiak kora Magyarországon*. 12. köt., Pest, Emich Gusztáv, 1857. 479; PÓCS Dániel: *Holy Spirit in the Library. The frontispiece of the Didymus Corvina and Neoplatonic Theology at the Court of King Matthias Corvinus*. = Acta Historiae Artium (41.) 1999/2000. 69. és 180. lapon, 18. jegyz.

⁵⁵ CSAPODI Csaba: *The Corvinian Library. History and Stock*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1973. 172., no. 148.

⁵⁶ L. CSAPODI: *i. m.* [1. jegyz.], 39., no. 12.

⁵⁷ TELEKI József: *i. m.* [54. jegyz.], 11. köt., 454–455.

⁵⁸ Brassicanus a teljes Hüperidész, Cuspinianus pedig Cresconius Corippus *Iohannisának* nyolc könyvét látta, melyek közül ma már csak kettő ismert. (CSAPODI: *i. m.* [1. jegyz.], 23.)

⁵⁹ KARSAY: *i. h.* [12. jegyz.], 320.

⁶⁰ MIKÓ, Árpád: *La nascita della biblioteca di Mattia Corvino e il suo ruolo nella rappresentazione del sovrano*. In: *Nel segno del corvo*, *i. h.* [38. jegyz.], 25.

zadból nem ismerünk.⁶¹ Nem kételkedhetünk abban sem, amit Naldi a könyvtár berendezéséről és környezetéről ír. A könyvtár közelében levő kertek, kutak más forrásból is ismertek. Az említett paroszi márvány kút, amelyet Itáliából hoztak („vectus ab Hetruscis oris”),⁶² az lehetett, melyet Firenzében Verocchio készített Mátyás számára, és amely Polizianót egy Mátyásnak szóló epigramma írására ihlette.⁶³ Elképzelhető tehát, hogy Naldi általában valós tényeket írt le, amelyeket Ugoletto elbeszéléséből és más információiból szerzett. Igazán tudhatta, milyen kódexek készültek a budai könyvtár számára, Mátyás megbízásából – mint tudjuk – Firenzében ő (is) emendálta őket.

Mátyás könyvtárát Naldi „sacellum sapientiae”-nak nevezi,⁶⁴ és elmondja róla, hogy közvetlenül a palota kápolnája mellett helyezkedik el, így a könyvtárban tartózkodva a király a templomi kórus énekében is gyönyörködhetett.⁶⁵ Decembrio ezt nem említi, de ókori forrásokból tudható, hogy a könyvtárak többnyire templomok mellé épültek, és nem lehetetlen, hogy a Corvin-könyvtár alapítása ennek ismeretében történt. A budai építkezéseket ókori és kortárs építészeti ismeretekre irányuló kutatások előzték meg. Bonfini Filarete építészeti munkáját fordította le Budán Mátyásnak,⁶⁶ Leon Battista Alberti *De re aedificatoria* című könyvéből pedig két corvina-példány maradt fenn.⁶⁷

Feltehető, hogy a *De politia litteraria* egyike volt azoknak a műveknek, amelyeket már a könyvtár alapításánál és gyarapításánál is figyelembe vettek. Könyvtárleírása elején Angelo Decembrio azt ajánlja, hogy ha tulajdonosának kedve tartja, a könyvtárban horoszkóp, éggömb és cithara is legyen.⁶⁸ A budai könyvtárt – mint tudjuk – Mátyás-horoszkópok díszítették, s lehet, hogy ennek ötletét Decembriótól vették. Naldi ezeket nem említi, de a 16. század második felében több Budán járt külföldi tudósított róluk. A könyvtár egyik termének boltozatán a király születési horoszkópja volt látható, a másik terem mennyezetére pedig – mint erről egy epigramma tanúskodott – eredetileg azt a bolygóállást festették fel, amely mellett Mátyás elnyerte a cseh királyságot. Erre az utóbbira Mátyás halála után utóda, I. Ulászló király ráfestette a saját horoszkópját, azzal a bolygóállással, amely mellett ő maga Magyarország trónját foglalta el.⁶⁹

⁶¹ A törvények rekonstrukciójára vonatkozó kísérletek csak a 16. században kezdődtek (*Der kleine Pauly*. Hrsg. Konrat ZIEGLER, Walther SONTHEIMER, Hans GÄRTNER. 5. Bd., München, Drückenmüller, 1975. 483). – Köszönöm MAYER Gyulának, hogy felhívta a figyelmemet erre.

⁶² NALDIUS: *i. m.* [1. jegyz.], 637., 344. sor.

⁶³ BALOGH Jolán: *A művészet Mátyás király udvarában*. 1. köt. *Adattár*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1966. 508.

⁶⁴ Uo.; NALDIUS: *i. m.* [1. jegyz.], 599.

⁶⁵ Vö. uo., 612., 13–14. sor.

⁶⁶ L. CSAPODI: *i. m.* [1. jegyz.], 62., no. 138.

⁶⁷ Uo., 52., no. 79.; 57., no. 106.

⁶⁸ „Intra bibliothecam insuper horoscopium aut sphaeram cosmicam ... habere non dedecet” (DECEMBRIUS: *i. m.* [19. jegyz.], 150., 20. sor).

⁶⁹ BALOGH Jolán: *i. m.* [25. jegyz.], 66–67.

Nem kizárt, hogy Decembrio műve, illetve a benne található gondolatok Magyarországon korán ismertté váltak. A dialógus Leonello d'Este ferrarai környezetében játszódik, Guarino da Verona, Janus Pannonius és más magyar humanisták nevelője szerepel benne. Egy másik résztvevője, Tito Vespasiano Strozzi 1450-ben váltott Janus Pannoniusszal verses leveleket.⁷⁰ Decembrio 1447–1449 közt tartózkodott Ferrarában, majd 1450-ben Leonello d'Este temetésén is megjelent a városban.⁷¹ Janus Pannonius, aki maga is megfordult Leonello udvarában, ismerhette Decembrio művét vagy a könyvtárról szóló elveit, s ezek népszerűsítésében is része lehetett. Ismeretes, hogy Mátyás király előtt ő és nagybátyja, Vitéz János rendelkezett humanista könyvgyűjteménnyel, és állandó vevői voltak a firenzei Vespasiano Bisticcinek, aki mindkettőjük életét megörökítette *Vite* című művében.⁷²

A budai könyvtár létrehozatalában Janus Pannonius egykori barátja, a már említett Bartolomeo Fonzio is részt vett. Erről tanúskodik további két levele, melyeket Firenzéből 1489. október 1-jén küldött. A levelekből kiderül, hogy Fonzio Budáról érkezett vissza, ahová bizonyára az év januárja után indult el.⁷³ Az egyik levél Mátyás királynak, a másik Ioannes Morenusnak, azaz Móré János királyi tárnoknak⁷⁴ szól. A levélíró üdvözlötte benne Balasthust („praefectum curiae”)⁷⁵ és Morepetrust,⁷⁶ valamint magyar ismerőseit.⁷⁷ Leírja, hogy egy maga által összeállított „könyvet” küld Mórénak, amelyben megtalálható, hogyan kell a könyvtárat berendezni: „rex, ut ... in hac bibliotheca alios principes antecellat, misi ad te cum his litteris librum cum veterum tum novorum auctorum omnium et gentilium et Christianorum in omni genere doctrinarum a me non sine multo labore et diligentia collectorum, ut videre possitis, ea quo sit ordine vobis instituenda.”⁷⁸ Arra kéri Mórét, küldje el neki azoknak a kódexeknek a jegyzékét, amelyeket Bécsben másolnak, nehogy Firenzében is lemásolják őket.⁷⁹ A Mórénak küldött iratról (itt „index”-nek nevezi) Mátyást is tudósítja.⁸⁰ A Budán járt Fonzio megoszthatta budai tapasztalatait Naldival, hiszen egy városban éltek, mindketten Ugoletto ismerősei voltak, és ugyanahhoz a humanista körhöz tartoztak.

⁷⁰ PAJORIN Klára: Janus Pannonius. Nomen atque omen. Kandidátusi értekezés. Kézirat. Bp., 1994. 41.

⁷¹ DECEMBRIO: *i. m.* [19. jegyz.], 7.

⁷² VESPASIANO da Bisticci: *Le vite*. Ed. Aulo GRECO. Vol. I. Firenze, Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento, 1970. 319–342.

⁷³ Vö. a 8. jegyzetben említett levelével.

⁷⁴ KUBINYI András: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. Bp., Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 1999. 245., 51. jegyz.

⁷⁵ Valószínűleg Balázs, vagyis Ráscai Balázs udvarbíró, egyszersmind vármagy és tisztartó Mátyás udvarában (1484–1490). Vö. CSÁNKI Dezső: *I. Mátyás udvara*. = Századok 1883. 534.

⁷⁶ Móré Péter. Más forrásból nem ismerem.

⁷⁷ Vö. FONTIUS: *i. m.* [8. jegyz.], 37., 12. sor.

⁷⁸ Uo., 37., 3. sor.

⁷⁹ Uo., 37., 4. sor.

⁸⁰ Uo., 36.

A felfokozott firenzei érdeklődés és gyarapítómunka arra utal, hogy Budán kivételes könyvtár alapítása történt. Természetesen korábban is volt Budán udvari könyvtár, de ez olyan volt, mint bármely európai uralkodóé, fejedemé. Az olasz humanisták lelkesültsége annak szólt, hogy az 1480-as évek második felében – úgy látszik – Mátyás humanista könyvtárat létesített székhelyén. A humanista könyvgyűjtemény nem azonos a humanista könyvtárral. Budán a mintaszerű humanista könyvtár épületét állították fel és rendezték be, amelyben a teljesség igényével kizárólag olyan könyveket helyeztek el, amelyek megfeleltek a humanista könyvgyűjteményre vonatkozó követelményeknek. Pietro Ransano 1488-ban írta Mátyásnak, hogy hallotta, hogy a király hatalmas és minden tekintetben gyönyörű könyvtárat akar létesíteni, több ezer kódex elhelyezésére, és már el is kezdte e munkát.⁸¹ A könyvtár gyarapításában – a budai mesterek mellett – főképp firenzei másolók, illuminátorok, miniátorok stb. vettek részt. Az olasz humanisták elismerése és támogatása nem csupán Mátyás pazar bőkezűségének szólt, hanem inkább annak, hogy az egész ókori műveltséget felölelő könyvtár, amilyennek a budai készült lenni, Itáliában is párját ritkította. Fonzio említett levelében Mátyás könyvtárat csak ókori híres könyvtárakkal és V. Miklós pápa könyvtárával tudta összemérni.⁸² Lorenzo de' Medici akkor még nem rendelkezett hasonló könyvtárral. Fonzio arról tudósította Mátyást, hogy a könyvtára gyarapítását célzó tevékenysége annyira fellelkesített egyeseket, hogy Firenzében Lorenzo de' Medici is görög–latin könyvtárt létesít: „*Studiosi quidem et boni viri et artium rectissimarum percupidi bibliothecae istius fama ad tuum nomen celebrandum una mecum scriptis perpetuis convertuntur. Quae adeo quosdam excitavit insignes viros, ut apud nos etiam Laurentius Medices nobilem Graecam ac Latinam pareret bibliothecam.*”⁸³ Hozzáteszi, hogy Mátyás könyvtára mindenkiét felül fogja múlni.⁸⁴ A nagy művet, sajnos, Mátyásnak nem sikerült befejeznie, s halála után az általa megrendelt, Firenzében készülő vagy befejezett kódexek egy része Lorenzo de' Medici könyvtárába, a Biblioteca Medicea Laurenzianába került. Ezek közül jó néhánynak az azonosítását Angela Dillon Bussinak, a Laurenziana-könyvtár munkatársának köszönhetjük.⁸⁵

⁸¹ „*Audivi praeterea superioribus diebus, dum Viennam versus iter ad te facerem, constitui nunc a te bibliothecam ingentem et omni ex parte eximie mirificeque ornatam, in quam aiunt multa milia codicum non vilis neque contemnendi precii, id est, qui sint perpulchris exarati litteris intusque et extra, te et velle et iam coepisse congerere.*” (RANSANUS, Petrus: *Epithoma rerum Ungararum*. Ed.: Péter KULCSÁR. Bp., 1977. 50–51.)

⁸² Vö. „*ad omnem posteritatem aeterniorem laudem consequeris, quam aut Athenis Pisistratus, aut Alexandriae Ptolemaeus, aut Eumenes Pergami, aut olim Romae Caesar, nuper vero Nicolaus quintus pontifex bibliothecis insignibus publicandis.*” (FONTIUS: *i. m.* [8. jegyz.], 35.)

⁸³ Uo., 36., 3–4. sor.

⁸⁴ Uo., 36., 5. sor.

⁸⁵ DILLON BUSSI, Angela: *Ancora sulla Biblioteca Corviniana e Firenze*, In: *Primo incontro italo-ungherese di bibliotecari, ... Problematiche e prospettive della ricerca ...* Red. Mariarosaria SCIGLITANO. Bp., Istituto Italiano di Cultura, 2001. 48–79; Uő.: *Ancora sulla Biblioteca Corviniana e Firenze*. In: *Uralkodók és corvinák, i. h.* [4. jegyz.], 63–70.

Számos dokumentum igazolja, hogy Itália, elsősorban Firenze oroszlánrészt vállalt a budai könyvtár létrehozásában. Ez nemcsak a busás anyagi haszon miatt történt, vagy azért, mert a humanisták – literátorok lévén – a könyveket becsülték a legtöbbre. Decembrio és Naldi művének tanulmányozása, valamint a kortársak nyilatkozatai alapján úgy vélhetjük, hogy Budán alapítottak először par excellence humanista könyvtárt, és elsősorban ennek a ténynek volt köszönhető, hogy az itáliai humanisták – élükön Naldo Naldival – tevékenységükkel odaadóan támogatták és dicsérték létrejöttét.

KLÁRA PAJORIN

La bibliothèque humaniste idéale

*L'idéal de bibliothèque d'Angelo Camillo Decembrio
et la bibliothèque du roi Matthias*

Le chapitre s'agissant des bibliothèques de l'ouvrage d'Angelo Camillo Decembrio intitulé *De politia litteraria*, dans lequel l'auteur résume les nouveaux besoins et exigences envers la bibliothèque, conformément aux points de vues des humanistes, vraisemblablement a servi de guide au panégyrique de Naldo Naldi, *De laudibus augustae bibliothecae*. Vraisemblablement les principes de Decembrio étaient également connues dans la cour royale de Matthias Corvin, et ont été respectés lors de l'installation de la bibliothèque de Buda. L'enrichissement fiévreux de la collection s'est déroulé entre 1488 et 1490, et cette activité – par la commission du roi, transmise par Taddeo Ugoletto, son bibliothécaire – a été organisée par Marsilio Ficino et les membres de son cercle néoplatonique. Dans les acquisitions un rôle très important a été joué par Angelo Poliziano et Bartolomeo Fonzio. Ce dernier avait rédigé un volume pour le roi et pour ses amis hongrois, dans lequel il a fait énumérer les codex de première importance à recopier. La bibliothèque de Buda du roi Matthias, selon toute vraisemblance, était conforme aux exigences formulées par les savants humanistes, et de même, selon l'avis de Bartholomeo Fonzio, elle avait servi de modèle aux Italiens et avant tout à Lorenzo de Medici à la fondation de sa bibliothèque.